

РЕЦЕНЗИЯ

От доц. Снежанка Стефанова Драгушева, дм

Катедра по сестрински грижи, ФОЗ, МУ-Пловдив

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“

професионално направление: 7.4. Обществено здраве

докторска програма: „Управление на здравните грижи“

Автор: Недялка Грозева Бойчева

Форма на докторантурата: докторант на самостоятелна подготовка

Катедра: „Управление на здравните грижи“, Факултет по обществено здраве“, МУ-Пловдив

Тема: „Формиране на здравни умения и навици при деца от ромската общност“

Научни ръководители: Проф. Д-р Мария Семерджиева, дм

Проф. Биянка Торньова, дп

Със заповед № Р-115/09.01.26 г. на Заместник Ректора по НИД, съм избрана за член на Научното жури и съм определена да изготвя рецензия по процедура за – Недялка Грозева Бойчев, докторант на самостоятелна подготовка към Катедра по “Управление на здравните грижи“, ФОЗ, МУ-Пловдив.

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Представеният комплект материали на хартиен /електронен носител е в съответствие с чл.70 (1) от Раздел I, Глава V. Условия и ред за придобиване на ОНС „ДОКТОР“ в МУ-Пловдив от Правилник за академичното развитие в МУ-Пловдив.

Прегледът на документите показва, че процедурата по отчисляване и процедурата по обявяване на защита са спазени. Документите са подготвени съгласно изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото приложение, както и Правилник за академичното развитие в МУ-Пловдив.

2. Кратки биографични данни за докторантката

Недялка Грозева Бойчева завършва специалност „Медицинска сестра“ в Медицински колеж към ВМИ гр.Пловдив през 1997 година. През периода 1998-2000 година „Придобива ОКС „Бакалавър“ по специалност „Здравни грижи“ и професионална квалификация „Ръководител на здравни грижи и преподавател в медицински колеж“ във ВМИ – гр. Пловдив.“

Придобива ОКС „Магистър,, през периода 2002-2004 година „Обществено здраве и здравен мениджмънт,, с професионална квалификация „Здравен мениджър,, в Медицински

Университет гр.София.

През 2006 г. Недялка Бойчева получава втора награда от Българската асоциация на професионалистите по здравни грижи (БАПЗ) в конкурса „Медицинска сестра на България“. През 2017 година придобива втора магистратура „Управление на здравни грижи“ в Медицински Университет гр.Пловдив.

Периода 2008-2010 година е хоноруван преподавател в катедра „Сестрински и акушерски грижи“ секция „Сестрински грижи,,

От 2010 година до момента е на постоянен трудов договор към Катедрата по сестрински грижи във Факултет по обществено здраве на Медицински университет – Пловдив. Основната ѝ дейност е преподаване и обучение на български и чуждестранни студенти, включително по програма Еразъм+, както и представяне на университета в European Nursing Module. Отговорник по международната дейност на катедрата.

Професионалният ѝ опит включва дългогодишна клинична практика, като медицинска сестра в хирургично отделение на МБАЛ“Пловдив“ и клиника по Гастроентерология и хепатология, на УМБАЛ“ Св. Георги“. Работи и като здравен консултант в Общностен център за деца и семейства (0–7 г.) – Пловдив.

Притежава специалности по „Медицинска педагогика“ и „Обществено здравеопазване“. Участвала е в национални и европейски проекти, свързани със здравословния начин на живот, ранното детско развитие и студентските практики.

Недялка Грозева Бойчева е зачислена като докторант на самостоятелна форма на обучение в докторска програма „Управление на здравните грижи“ по област на висшето образование 7. Здравеопазване и спорт, в направление 7.4. Обществено здраве, с Заповед Р-2558/23.07.2024 г. и е отчислена с право на защита с Заповед Р-6428/19.11.2025 г.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Избраната за дисертационен труд тема е не само актуална, но и стратегически значима за постигане на устойчиво развитие и социална справедливост. Тя изисква координирани усилия и ангажираност от страна на всички заинтересовани страни, включително държавни институции, неправителствени организации, здравни медиатори, здравни специалисти и самата общност. Тези колективни действия са от съществено значение за преодоляване на съществуващите здравни неравенства и за осигуряване на по-добро бъдеще за децата от ромската общност.

Темата на дисертационния труд е актуална и представлява обществено значим проблем и е с подчертана съвременна актуалност и научна значимост.

Целта е ясно и точно формулирана, като за постигането ѝ са поставени пет основни задачи и работна хипотези. Задачите и хипотезата отговарят и са в напълно съответствие с поставената цел.

4. Познаване на проблема

Представения литературен обзор и богатата библиография към дисертационния труд на докторантката, дават ясна представа за задълбочените познания по проблемите свързана с неравния достъп до здравни, образователни и социални услуги на ромските деца в ранна детска възраст в България, както и с недостатъчната ефективност на съществуващите механизми за подкрепа.

В литературния обзор се подчертава, че ромската общност често живее в условия на социална изолация, бедност и ограничени възможности, което води до по-нисък здравен статус, особено при децата. Ранното детско развитие е сериозно застрашено поради липсата на системно здравно възпитание, ниското участие в детски заведения и недостига на адаптирани програми, съобразени с културните и езиковите особености на ромските семейства. Особено внимание се обръща на ролята на ромските жени, които са основни носители на грижа и възпитание в семейството, но често нямат достъп до адекватна информация и подкрепа за формиране на здравословни навици при децата. Традиционните нагласи и културните особености допълнително затрудняват включването на децата в институционални форми на грижа и образование.

Литературният обзор акцентира и върху ключовата роля на медицинската сестра в детските заведения, която е основен посредник в осигуряването на здравни грижи, профилактика и здравно образование. Въпреки това, липсата на достатъчно подготвени специалисти и на унифицирана методика за работа в мултиетническа среда ограничава ефективността на здравните интервенции.

В същото време се отчита, че общностните центрове и здравните медиатори са доказали своята полезност, но обхватът им остава недостатъчен.

Недостигът на специализирани обучения за здравни и образователни специалисти и липсата на стандартизирани програми за здравно обучение водят до фрагментарни и некоординирани усилия. Тези дефицити не са изолирани, а се проявяват в контекста на по-широк проблемен комплекс, характеризиращ се с натрупване и взаимно усилване на социални, културни, здравни и образователни неравенства, които възпрепятстват пълноценното ранно развитие на ромските деца и налагат прилагането на системен, интегриран и културно чувствителен подход за преодоляване на съществуващите неравенства.

Обзорът е разработен в шест логически обособени раздела и обхваща значителна част от релевантната българска и чуждестранна литература, отнасяща се до формирането на здравни умения и навици при деца от ромската общност.

При анализ на литературния обзор, докторантката извежда изводи в които подчертава, че ранното здравно и образователно развитие на ромските деца е възпрепятствано от комплекс от социални, културни, икономически и институционални фактори. Ефективното им преодоляване изисква системен, интегриран и културно чувствителен подход, включващ подготовка на специалисти, разширяване на мрежата от общностни центрове и здравни медиатори, както и разработване на стандартизирани програми и методики за работа в мултиетническа среда.

5. Методика на изследването

Използваната методика на проучването отговаря на изискванията на съвременната наука и позволява решаването на поставените цел и задачи. Използвани са следните изследователски методи: анкетен метод, документален метод, анализ на литературни източници, социологически и статистически метод за анализ и интерпретация. Докторантката подробно описва контингента, който е проучвала (семейства с деца на възраст от 0-7 години живеещи в ромската общност, семейства с деца на възраст от 0-7 години живеещи в не ромска общност/българска етническа общност, медицински

специалисти работещи с преобладаващ контингент деца от ромски произход, специалисти педагози работещи в детски градини и ясли предимно с ромски деца).

Обхванати са 579 анкетирани лица, разпределени в 4 целеви групи:

- ✓ I група - 270 роми, възрастовата граница на анкетираните роми в проучването варира в широки граници - най-младия участник е 16 годишен, а най-възрастния 50 годишен.
- ✓ II група – 200 участници от български произход (нероми), които попълват идентични анкетни карти. Средната възраст при изследваните респондентите от български произход е 35 годишна възраст.
- ✓ III група – 59 специалисти от различни детски градини, ситуирани в най-големият ромски квартал на гр. Пловдив – „Столипиново“.
- ✓ IV група - 50 здравни специалисти, работещи основно с деца роми в ДКЦ, разположени в най-големия ромски квартал на гр. Пловдив, кв.Столипиново.

В методическата част на дисертационния труд ясно са дефинирани обектите на изследване, единиците и признаците на наблюдение. За събиране на емпирични данни е използван социологическият подход чрез пряка индивидуална анонимна анкета, като за различните групи участници са приложени специализирани въпросници. Анкетните инструменти включват адаптирани за българската популация въпросници, както и такива, разработени специално за целите на настоящото изследване. Избраната методика е подходяща за постигане на поставената цел и позволява получаването на достоверни и обосновани данни за решаване на изследователските задачи на дисертационния труд.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Научният труд на докторантката Недялка Бойчева е оформен според изискванията и е изложен в 246 страници и е структуриран в четири основни глави. Съдържа – въведение, литературен обзор, цел, задачи, материал и методи, резултати и обсъждане, изводи, приноси и препоръки, концептуален модел на план за формиране на здравни умения и навици при деца от ромската общност, използвана литература и 5 приложения. Онагледен е с 48 фигури и 25 таблици. Библиографската справка включва 160 литературни източника, от които 110 на кирилица и 50 на латиница.

В първа глава е направено въведение и обширен литературен обзор, обхващащ 6 раздела и разглежда значителна част от бит и култура на ромите в България. В литературния обзор са разгледани основни тематични направления, свързани с държавната политика и дейността на неправителствените организации в областта на интеграцията на ромската общност; традициите и вярванията на ромското семейство, както и ролята на мъжа и жената в семейната структура; здравния статус на ромите и техните възприятия за здраве и болест. Особено внимание е отделено на процеса на формиране на здравни навици при деца от ромски произход, както и на професионалните дейности и отговорности на медицинската сестра в детска ясла, детска градина и педиатричен кабинет. Анализирани са също ролята на медицинската сестра като здравен консултант и функцията на здравния медиатор като ключова фигура в работата с ромската общност.

Във втора глава докторантката представя ясно и аргументирано концепцията на изследването. Подробно са описани постановката на изследването, формулираните цел, задачи и хипотези, контингентът на изследването, единиците и признаците на наблюдение, използваният изследователски инструментариум, методите и методическите подходи, както и приложената математико-статистическа обработка на данните. Формулирани са четири изследователски задачи и работна хипотеза, според която „Формирането на здравни умения и навици при деца от ромската общност в ранна възраст“ е в значителна степен повлияно от семейната среда, културните особености, социално-икономическите условия и достъпа до здравни и образователни услуги. В хипотезата се акцентира и върху възможността подобряването на здравната култура в ромските семейства, както и повишаването на компетентността на специалистите, работещи в мултиетническа среда, да допринесат съществено за оптимизиране на здравното развитие на децата.

В трета глава е представен обстоен анализ на получените резултати. Дисертационният труд е добре структуриран, като прави впечатление, че на всеки един етап след представяне и анализ на получените резултати се прави обстойно обсъждане, обобщение и изводи. Глава трета е структурирана в четири раздела – семейства с деца на възраст от 0-7 години живеещи в ромската общност; семейства с деца на възраст от 0-7 години живеещи в не ромска общност/българска етническа общност; медицински специалисти, работещи с преобладаващ контингент деца от ромски произход; специалисти педагози, работещи в детски градини и ясли предимно с ромски деца. Всяко едно от проучваните семейства се различава и е уникален фокус, пресечна точка на различни линии на социалните неравенства в обществото – по равнище на образование, по професия, по социално-икономическия статус. Разработено е концептуален модел на план за формиране на здравни умения и навици при деца от ромската общност (0–7 години).

В четвърта глава на дисертационния труд са систематизирани изводите, препоръките и научните приноси, основани на резултатите от собственото емпирично изследване. Въз основа на извършения анализ и обобщението на събраните данни са формулирани основните заключения от проведеното проучване. С цел постигане на по-голяма яснота и логическа последователност, изводите са групирани в тематични направления както следва:

- ✓ **оценка на здравния статус на ромските деца;**
- ✓ **здравни умения и навици;**
- ✓ **културни особености и практики;**
- ✓ **комуникация и образование,**
- ✓ **роля на институциите и образователната среда,** което позволява тяхното цялостно и аргументирано представяне и улеснява проследяването на взаимовръзките между отделните аспекти на изследваната проблематика.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Дисертационният труд притежава ясно открояеми **научни и приложни приноси**. **Научната значимост** на изследването се изразява в идентифицирането и анализа на

ключови социални, културни и икономически фактори, влияещи върху формирането на здравни умения и навици при деца от ромската общност в ранна възраст, както и в осъществения сравнителен анализ на родителските практики в ромски и български семейства. Изследването разширява познанието за нагласите и предизвикателствата пред здравните и образователните специалисти при работа в мултикултурна среда и очертава ролята на водещи фигури с потенциал за здравно въздействие.

Приложната стойност на труда се проявява в разработения концептуален модел и план за формиране на здравни умения и навици при деца от ромската общност, който може да бъде използван като ефективен инструмент за интервенция и основа за създаване на образователни програми, насочени към повишаване на родителската компетентност и превенция чрез ранно здравно възпитание.“

На базата на изведените резултати от дисертационното изследване, докторантката отправя актуални и аргументирани препоръки към различни институции - Министерство на здравеопазването, Министерството на образованието и науката и Медицинските университети.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Във връзка с дисертационния труд докторантката представя 3 научни публикации, на които е първи автор.

Недялка Бойчева е взела участие в един международен научни форума с доклад отразяващи резултатите от направеното изследване.

9. Лично участие на докторантката

В представения дисертационен труд докторантката Недялка Бойчева има пълноценно и самостоятелно лично участие, като всички получени резултати, направени изводи и формулирани приноси са резултат от нейната собствена изследователска дейност.

10. Автореферат

Авторефератът в разработен съобразно изискванията и отразява резултатите направени в дисертационния труд.

11. Критични забележки и препоръки

Нямам критични забележки към структурата на дисертационния труд, както и към представените материали. Препоръчвам Недялка Бойчева да продължи своите бъдещи изследвания по този социално и обществено значим проблем, като разшири и задълбочи постигнатите резултати. Считам, че натрупаният изследователски материал и направените изводи създават добра основа за обогатяване на труда и неговото доразвиване в самостоятелна научна монография, както и за публикуване на резултатите в специализирани научни издания.

12. Заключение

Дисертационният труд на Недялка Грозеева Бойчева съдържа научно-теоретични и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в медицинското

образование в областта на здравните грижи за формиране на здравни умения и навици при деца от ромската общност и отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на МУ - Пловдив.

Въз основа на посочените неоспорими достойнства на представения дисертационен труд *„Формиране на здравни умения и навици при деца от ромската общност“*, убедено давам своята **ПОЛОЖИТЕЛНА ОЦЕНКА** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси предлагам на почитаемото Научно жури да присъди образователната и научна степен „Доктор“ на Недялка Грозева Бойчева в докторска програма по Управление на здравните грижи, професионално направление 7.4. Обществено здраве, област на висшето образование 7. Здравеопазване и спорт.

02.02.2026 г.

Гр. Пловдив

Изготвил: доц. Снежанка Драгушева, дм

Заличено на основание
Чл.5 §1, б. "В" Регламент (ЕС)2016/679